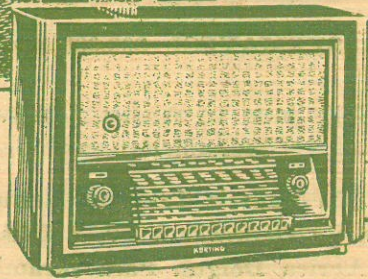

Körting Radyo

Alman
KÖRTING
RADYOLARI
GELDI
DCE-11
DAF-11
DL-11
DF-11

LAMBALI PİLLİ
KÖRTING
RADYOLARINI
BEKLEYİNİZ

RETTET LIMITED
Galata Marmara Han
Kat : 3 - Tel. : 40328

Alman
Malı

İLANCIKIR LIMITED
TEL. 50451

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK
KÜLTÜRÜ BELGELERİ DERGİSİ

Haziran 1951

İÇİNDEKİLER:

Fransada Folklor Neşriyatı Prof. FINDIKOĞLU Z. FAHRI
İstanbul Folkloru: Ruz-u Hızır Sermet Muhtar ALUS
Silleli Süruri'nin Yayınlanmamış Şiirleri (II) ... Abdülkadir ERDOĞAN
Çumranın Alan Köyünde Düğen Sürme Veli VAROL
Doğu Karadenizde Avcılık ve Av Âletleri (I) ... Necmettin GİRİTLİOĞLU
Kitaplar Arasında: «Bayburtlu Zihni» Cahit ÖZTELLİ
Türk Halk Musikisinde Çok Seslilik Meselesi (II) ... Sadı Yaver ATAMAN
Bekçi Baba Destanı (II) Naci KUM
Naldöken Tahtacıları: Nevruz ve Hidirellez (IV) Rıza YETİŞEN
Konyalı Âşık Cevri ve Hikmeti Mehmet ÖNDER
Masal: «Yüreğim Atıpbatır Tandırdaki Herif Gibi» İhsan HİNÇER

Sayı : 23

Kuruş : 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

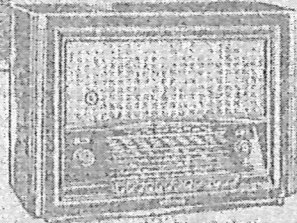
460

441

Körting Radyo

Alman
KÖRTING
RADYOLARI
GELDI
DCE-11
DAF-11
DE-11
DF-11

LAMBALI PİLİ
KÖRTING
RADYOLARINI
BEKLEYİNİZ

REYEN LIMITED
Göteborg, Marmaröskan
No: 13 - Tel: 40325

Alman
Müh. a

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK
KÜLTÜRÜ BELGELERİ DERGİSİ

Haziran 1951

İÇİNDEKİLER:

Fransada Folklor Neşriyatı Prof. FINDIKOĞLU Z. Fahri
İstanbul Folkloru: Kuz-u Hızır Sermet Muhtar ALUŞ
Şifeli Sürurü'nün Yayınlanmamış Şiirleri (II) ... Abdülkadir ERDOĞAN
Çınarın Altın Köyünde Düşün Sürne Veli VAROL
Doğu Karadenizde Avcılık ve Av Âlemleri (I) ... Necmettin GİRİTLİOĞLU
Kitaplar Arasında: «Bayburcu Zihni» Cahit ÖZTELLİ
Türk Halk Müziğinde Çok Seslilik Meselesi (II) ... Sadı Yaver ATAMAN
Bekçi Baba Destanı (II) Naci KÜM
Naldöken Tahtacıları: Nevruz ve Hidirellez (IV) Rıza YETİŞEN
Konyalı Aşık Cevri ve Hikmeti Mehmet ÖNDER
Masal: «Yüreğim Alıpbatır Tandırdaki Herif Gibi» İhsan HİNÇER

Sayı: 23

Kuruş: 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

441

460

23 Mart 1966
23 Mart 1966

Yat: Nafet Kocelikli

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ İHSAN HİNÇER
KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

SAYI: 23

HAZİRAN 1951

VII: 2 - CİLT: I

FRANSADA FOLKLOR NEŞRİYATI VE MİLLETLERARASI

Âdet ve An'ane Müşabeheti

Yazan: Prof. FİNDIKOĞLU Z. Fahri
«Türk Halkbilgisi D.» Azasından

Fransada bazan (Halk an'aneleri - Tradition Populaires), bazan folklor adı altında ya. pılan neşriyat, bu sırada yeni eserler kazanıyor. Bunlardan biri Eugène Revert tarafından yeni neşredilen (Antille Adalarında sihir — La magie Antillaise) kitabıdır.

iki yüz sahifelik eser, bu havalide hayli gezmiş olan bir müellife aittir. Bu müellif halkın iptidai hayatına ve dini itikadlarına yakından şahit olmuştur. Avrupalının dini dev. resinden evvelki bati itikadlar devri, buralarda pek canlı. Bu itikadlar, medeni memleketlerde dini hüviyetlerini kaybetmişler, lâik bir âdet halinde kalmışlardır. Fakat iptidailer için dini karakter hâlâ mevcuttur.

Folkloreu Revert, medeni memleketlerde lâik, alelade, iptidai memleketlerde dini, mukaddes mahiyeti haiz bazı müşterek âdetlere ehemmiyetle işaret ediyor. Meselâ cibseyi ters giymek bir hediyeğe intizar edildiğini ifade ediyor. Sağ elin kaşınması, verilmesi gerek bir borca işarettir. Bilmukabele sol el kaşınması beklenmiyen bir servet eve girecek. Çınlayan kulak, başkasının sizi düşündüğüne alamet. Böyle olanlar garbda da mevcut. Yalnız dini ve sihirli mânâlarını kaybetmişlerdir.

Antilles adalarının folklorunu tetkik eden-

ler, Hindistandan ve Afrikadan gelme tesirle. rinden bahsediyorlar. Bu, mümkündür. Fakat daha ziyade halk itikadlarını muhtelif dünya köşelerinde aynıyeti faraziyesi ele almışa doğru olmaz mı? Binaenaleyh bazı itikadların birkaç yerde görülmesi, onların birinden diğerine geçmesi neticesi olmayıp şartların aynıyeti mahsulüdür. Bununla beraber tesiflerin mevcudiyetini inkârâ da lüzum yoktur.

Eugène Revert, Antilles adalarına modern hayatın girmesi ile bu gibi balle itikad ve anancilerin kaybolmağa yüz tuttuğunu zikre ediyor. O halde müellif tam zamanında bu 299 sahifelik tetkikatını yapmış demektir. Başkaları da kendisini takip ederse folklor dünyası daha çok aydınlanmış olur.

Türk Halkbilgisi Derneği kütüphanesini zenginleştirecek eserler arasında bu gibi uzak dünya köşelerinin folklorunu yaşatan eserler bulunurca mukayeseli folklor tetkikleri için kaynaklar hazırlanmış olur. Garb medeniyetinin nüfuzu, bizim için de folklor mahsullerinin ortadan çekilmesi neticesini doğuruyor. Bir taraftan mukayeseli tetkikler beklerken diğer taraftan yerli kültür varlığını tesbit etmenin ehemmiyetini gözden uzak tutmamak yerinde olacaktır.

♦♦♦♦♦
Türk Halkbilgisi Derneği adresi:
Çemberlitaş, Atıkalı Paşa med-
resesi No. 43 de hususî daire
İstanbul
♦♦♦♦♦

«Türk Halkbilgisi Derneği» nin neşriyat organıdır.

463

463

Ruz - u Hızır

Yazan: Sermet Muhtar ALUS

Bizim takvimler ötedenberi seneyi ikiye ayırır: Ruzu Hızır, Ruzu Kasım. Ruzu Hızır Mayısın 6 ncı, Rumi Nisanın 23 üncü günü, Ruzu Kasım, Kasım ayının 8 inci, Rumi Teşrinievvelin 27 ncı günü girer. Vaktiyle halkın kanaatine birincisiyle yaz, ikincisiyle kış başlardı.

Eskiden Hızır kelimesi dillerden düşmez, İaf arasından eksik olmazdı:

— Hızır neredesin? Hızır yetiş imdadıma!.. Ey Hızır, beni müşkülden kurtar!.. ve saire gibi...

Efsaneye inananlar çoktu: Ramazanda Kadir geçesi Ayasofya caminin top kandili altına sığınan, hulusu kalble, dua edenlere Hızır görünür, her ne muradı varsa yerine getirir miş.

Hızır, Müslüman an'anesine göre İbrahim ve Musa Aleyhisselâmlar zamanında yaşamış, (Abi Hâya) içtiği için hâlâ sağ bir Peygamberdir. İbadatların müşkül durumlarında yardımına koşarmış.

İslâm tarihleri Süleyman peygamberin ölümlünde İbrahî devletinin Yahuda ve İsrail adlarıyla ikiye ayrıldığını yazarlar: Gûya İsrail ahalisinin Musa'nın gösterdiği yoldan sapmalarını, İlyas Aleyhisselâmın vaz ve nasihatlerine kulak asmamaları üzerine memlekete-rine fasilasız yağmurlar yağmış, halk kılığa uğramış. İlyas da Rab tarafından göğe ref'edilmiş. Bu zatla Hızır'ın aynı kişi olması ihtimaline binaen Hızır İlyas ismini ortaya çıkarmışlar.

Bu iki kelime Ortodoks takviminde Aya Yorgi karşılığıdır.

Hidirellez, ilk yaz ve seyrân bayramı sayılır. O gün İstanbul halkı nevaleleri hazırlar, paçaları sıvayıp kırlara, çayirlara döşer, küllürdü. Vakti hali müsait olanlara tasa yok, zîra atalar sözü meşhurdur: «Zengin arabasını dağdan aşırır»; meselin alt tarafını da unutmuyalım: «Fakir düzlükte yolunu şaşırır».

Cebî yufkalar sarraflara, ocaclara masaf eîzdanlarını toka ederek aylık kırdırır. Dul kadınlar sandığındaki kalan iğnesini, roza yüzüğünlük rehlin verip üç meciדיye ele geçirir, gezmeğe gitmekten geri kalmazdı.

İstanbul koskoca şehir, her semtine civar mesireler dolar. Kocmüstafapaşa, Silivrikapısı, Mevlânepapısı gibi kenar mahallelerin,

ki Çarpıcı, Veliefendi çayirları, Haliç halkının-ki Eyüp'te Fulya tarlası, Silâhtarğa, Kâğıthane; Üsküdarlılarınkı Karacaahmette Duvardibi, Züğürtler yaylası denilen Haydarpaşa çayırı; Kadıköy ve hat boyu güzergâhındakiler de Ferahbahçe idi.

Bütün seyrenğâhlar kalabalıktan mahşer kesilir, inim inim inler, eğlenilir, geç vakit evlere dönülürdü.

Hidirellez sabahı mâniyle niyet çekışı adeta hiç unutulmazdı, bilhassa küçük evlerde. Kaç göç dolayısıyla bu keyfiyet daima kadınlar mabeyninde yapılırdı.

Miadından bir gün evvel konu komşu başbaşa verip hangisinin bahçesi, bahçede gül ağacı varsa orası peytenir. Hidirellez akşamı hava kararmadan bir toprak kavanoza su konur. İstirak eyleyen her hanım — başkalarına vekâlet de caiz — kendine veya o şahsa ait bir nesneyi toprak kaba atar, Meselâ kaynananın basur halkası, ağababanın kulak hilâli, efendinin kopuk tesbihinin imamesi, hatunun nefes yüzüğü, mahdumun yaka düğmesi, gelinin kırık topuz tarığı, torun oğlanın zipzabı, sıyahî bacının narharik mâvi boncuğu. Komşuların hepsi ayrı ayrı, suya şunu bunu boca ederler.

İş tamamlandı mı kırmızı gaz boyamast ve kırmızı kordede ile kavanozun ağzı güzelece bağlanır; kenarına küçükçük asma kilit kilitle-dikten sonra üstüne ufak bir ayna bırakılır. Öylece gece ayazlayacak. Ertesi sabah horozlar öter, kuşlar civıldarken herkes ayakta. Daha yüzlerini yıkamadan eteklerini beline dolaayan, yeldirmeyi giyen hanım teyzeler de ahvâp kardeşler de çat çat kapı, eşikten adını atar atmaz doğru bahçeye, niyet kavanozunun yanına.

Açılmasının usul ve erkâmı vardı: Başından nikâh geçmemiş bir kız oğlan kız saçlarını toplayarak, en yeni elbisesini giyecek, süslenmiş kıyafette iki diz üstüne çökecek; ötekiler etrafına halka olarak yere bağdaş kitaracaklar.

Aralarında eli üstüpluluğu mücerrep hatun her kim ise çömleği bakirenin tepesine kadar kaldırıp kılıfı açar, kordeloyu çözüp gaz boyamasını başına örter, aynayı avucuna deyar, al düvaklı kız elini sokup sokup tuttuğunu dışarı çıkarmadan, beyil bilemler sıra ile gaydalı gaydalı mâniye girişirlerdi. Can kulağıle

Silleli Sürürünün Yayınlanmamış Şiirleri

Derliyen: Abdülkadir ERDOĞAN

"Türk İslâm Es. Müzesi"

Eski Müdürü

— II —

— 3 —

Ben gedâmın hâlline eyle nazar ey şehlevend
Sergüzeştim şerhedem desem tükenez rüzâçend
Bir kusur benden sündür etti şehal mâ'zûr tûl
Geç kusurumdan, beni sâyende eyle sâyemend
Kesmişim kendim ayağın, koymuşum baş altına
Bu sebeden leşker-i cev' boynuma taktı kemend
Gerçi kesim kanı yok, hem canı yok, bilmem
ne hâl

Bir aceb endişe oldu görmedim hiç böyle fend
Sıyt-i ikbâlin hudâ bir rütbe efdân etti kim
Zannedersin âsümanâne çekti sırr-ı servbüleml
Arsa-ı adlın lhatâ etti şâhım bilmiş ol
Her gören der Hzret-i Sultan Süleyman'e
menend

Levh-i mahfûzda melekler çeküp ismin yazup

dinleyenler, niyet uygun zühur edince heyecanlı heyecanlı âyinlerle, aykırı düştü mü kahkahalar yağardı.

Faraza kaynanaya şu çıkar:
Bahçelerde gül müslün
Gül değil, zümbül müslün
Dillerin yakıtı beni
Kafeste hîlbül müslün?
Ağababaya:
Ayvalar çiçeklendi
Muşmula pörçüklendi
Şaka maka deriken
Sevidamız gerçeklendi.
Evin hanımına:
Yağmur serper inceden
Gül açılır goncadan
Yârımı esirgerim
Yerdeki karıncadan
Geline:
Denize daldım çıktım
Üç güzel aldım çıktım
İksisini bıraktım
Birinî aldım çıktım

Kaynana, çakaya getirerek derhal taşı gedığıne kordu:

— Yediği naneyle bak; demek iki gençle fındırdıktan sonra oğluma vardın öyle mi haspa?

Dediler هذا مشار بالبنان dilpesend

Hâsılı pek zerre veş İhsân edersen bendene
Şâdolur her rûz ü şeb öksüz Sürürî derdmead

— 4 —

Yine bağlandı gönül şüh edâ bir güzele
Deheni hokka mîsâl gonceli nevrüste güle
Gönül eyvânına ol kühken âşâ dağıdıp
Nice bir saldı heman işe-i aşkın temele
Nedir ol tûl-i güftâr, o levendâne revîş
Kâpılır kim ki o hurşîd yanan bîbedele
Nîgeh-i gamze-ı câddî ile ezbeyledi şâh
Ne seherdir bu ne sâhîr bunu seyreyle hele
Bu melekler içre melek sekl-i beşerde ola mı
Ne kadar akle baid böyle elvan girmez ele
Nedir ol hâd ile hîmlü, nedir ol kaş ile göz
Nedir ol kamel-i hâlâ, nazar et ince bele
Söyle ey yank Sürürî o çocuk hakkında hiç
Boşa İaf edilir mi, vâstî gelür mi gazele

— 5 —

Aklımı başımdan alan servbülemlim gitti âh
Rûz ü şeb fikr ü hayâlim dilpesendim gitti âh
Bir melâmet hırkasını püşeyledi yâr üstüme
Köse-i mihnette koydu şehlevendim gitti âh
İftirâkım çekmeye bende İyâkat yok İken
Rahmî yok âteşefânım şulebendim gitti âh
Korkarım yâd el urur nevrüste gülfem goncama
Böyle bir efkâre düştüm la'l-i kandim gitti âh
Yalnız hayrette koydu aşınasın sanmasın
Yâr ile cânım beraber böyle kendim gitti âh
Dağ-ı sinenden bîlir özge Sürürî yok tabîh
Yâreme merhem saran Lokman efendim gitti âh

— 6 —

Söyledikçe ol şîrin tersa güzel yakıtı dîli
Mashara eylet gibi güleşende güyâ bülbülü
Âşika her bir sözü tes-î efsundan beter
Gâliba kılısede koyundan bırakmaz incelli
Çarh-ı devran gibi rakean eyledikçe gözleri
Nehrolur durmaz akar Ceyhan gibi çeşmin sell
Ol butun kim mâil olursa yolunda cân verir
Nice bin cânâ bedeldir zülfünün her bir tell
Ânın için uğradım sevdâyı aşka böyle ben
Savabilmem ben bu başımdan belâyı müşkülli
Bâğ-ı hüsnünde Sürürî andelib oldukça sen
Şübhe var mı goncasından bağçe-i aşkın gülli

CUMRA'NIN ALAN KÖYÜNDE Düğün Sürme

Yazan: Veli VAROL

Kağı veya arabalarda getirilen saplar, (tekinler) harmanın bir ucundan başlanır ve ortasında düğün (döğün) döncek kadar bir boşluk bırakılıp birbiri üzerine yığılarak dökülür. Böylece harmanın 3/4 ü sapla kaplanır. Buna halka denir. Sapın bu suretle halkalanması, hem topluluk ve düğün sürmede kolaylık, hem de düğünün altına yayılırken rahatlık temin eder.

Düğün sürme:

Evveldi sap, iki veya üç parmaklı ağaç veya dört parmaklı demir dirgenlerle (bazı yerlerde düğün dediklerini duyduğum) halkanın ortasında kalan harmanın boş yerine yayılır. Zengin olanlar iki, fakirler ise bir düğünle bu yayılan sapı sürmeye başlarlar.

Düğün uçları sapın toplanmaması ve altında kalması için biraz yukarıya doğru kıkık ve altlarına sapı ezmeye mahsus çakmak taşları çakılmış 30-40 ar santim genişliğinde ve 120-150 santim uzunluğunda iki ağacın birleşmesinden meydana gelen bir döğme vasıta, sızdır. Bu iki ağacı bir arada tutmak için bir arkasına, bir de uçların yukarıya doğru yükseldiği kısma ince ağaçlar çivi ile çakılmıştır. Öndeki ağaca kâh deniyor. Kâh muayyen bir yerde mevcut olan bâzır bir yüksekliktir. Düğün sürerlerken iyi sayılmamakla beraber oraya basarlar. Belki de asıl düğüne nazaran yüksek olduğu için bu adı vermişlerdir.

Düğüne öküzler koşulur. Bu yetmezse ya ikisi de eşek ki bu çok nadirdir, veya bir öküz, bir eşek koşulur. Fakat ekseriyetli öküz teşkil eder. Son zamanlarda araba kullanıldığı için atlarla da sürülmeye başlanmıştır.

Öküzleri idare edebilmek için iç taraftaki öküzün başına bir ip bağlanır. Bu suretle düğün sürer, düğünün sapın her tarafında gezdirir, bilmek imkânını bulur. Öküzler sabahtan akşama kadar aynı tarafta dönmeyiz. Zira dışarıda dönen, içeride dönmenden daha fazla yorulur. Bu adaletsizliği gidermek maksadıyla dönülen istikametün aksine yani geriye dönmek suretiyle dıştaki içe, iç taraftaki de dışa getirilir. Bunlardan başka dikkat edilecek üç şey vardır:

1 — Sapı çevirmek. Yani düğün döndür-

çe eriyen sapı alta, alttaki bütünüleri üstüne çıkarmak. Bu da sürmeye yeni başladığımda daha saplar henüz erimemiş halde iken dirgenle, sürülüp saman olabilecek şekilde gelince de beldenat denilen aletle alt üst olur. Sapın bu vaziyetine malama denir. Gerek dirgen olsun, gerekse beldenat olsun kullanılırken hareket, belden yukarıdadır. Dirgen, asıl sap dağıtarken kullanıldığı ve bunda ise, biraz da ayağın kuvvetine ihtiyaç hissedildiği için, bel hareketleri daha ziyade beldenat'a maledilir.

2 — İyice eritilmiş, yani toplanacak hale gelmiş bulunan malama sürülürken öküzlere halkadan sap kaptırmamak. Zira olmuş bir malama üstüne sapların dökülmesi, malamanın olmasını geciktirir. Zaten dikkatli ve iyi sürülürse sabahtan öğleye kadar bir malama toplanır. Malamanın toplanarak ortaya yığılması, na tinas tabir ederler. Tinas büyüdükçe, bunun üstüne olan malamayı beldenatlarla atmak, gençler arasında bir yarış ve gösteriş vesilesine sebep olur.

3 — Hayvanların pisliğini malama üstüne düşürmemek. Buna dikkatli de iki sebebi vardır. Birisi, eğer bu pislikler toplanmasa buğday, arpa v.s. nin içi onulma dolar. Bunu hiç bir zaman kabul edemezler. Diğeri ve iktisadi bakımdan maddül olanı da fazla taneli olan pişigin bir yerde toplanması ve kuruduktan sonra döğüp tanevi ayırmaktır. Ki bütün köylü yapmamakta, ancak bir kısmı bu iktisadi kaideye riayet etmektedir. Diğeri ise daha ziyade manevi cihet olan temizliği gözönünde bulundurulur. Bu pisliği yere (malama üstüne) düşürmemek için kullanılan vasıta çanak denilen kaplardır. Bunlar ya kırılmış bir taşın dibinden bir karış yüksekliği olan parçast veya eskimis çinko tabak, tas gibi şeylerdir. Bunlar da olmazsa veya aceleye gelirse sap henüz diri ise sap, malama olmuş ise bir avuç ondan alınır. Öküzün kırığına tutulur. Sonra bu, nerede toplanıyorsa oraya atılır. Sap veya malama geri getirilir. Yukarıda pisliğin kurutulup döğülmek suretiyle taneinin ayrıldığına söyledik. Bu taneler tavuklara yem olarak verilir.

İşte düğün bu minval üzere bazan düğünün

Avcılık ve Av Aletleri

— 1 —

Yazan: Necmettin GİRTLİOĞLU

Memleketimizin bir bölgesini, folklor bakımından tam olarak tetkik etmek ve nakletmek hiç de kolay değildir. Fakat, yanlış olmamak üzere noksanların bir şey kaybettirir. Yemeği kanaatında olduğundan, tamamen mü. sahede ve tetkik ettiğim Doğu Karadenizin bilhassa Rize - Şarp arasını folklor ve etnografya bakımından elimden geldiği kadar tanıtmaya çalışacağım.

Asıl mevzu girmeden takip ettiğim plânı vermeyi daha faydalı buluyorum.

1. Avcılık ve av aletleri
2. Ziraat ve ziraat aletleri
3. Nişan ve düğün (Evlence)
4. Aile hayatı ve faaliyetler
5. Mutfak aletleri ve evyasa
6. Yapı (bina) şekilleri.
7. Halk tababeti
8. Bunların haricinde kalan örf ve âdetler.

Sekiz madde halinde kalan folklor bakımından incelemeye çalışacağım bu bölgenin aslında bize mevzu teşkil eden ve bilhassa meçhül kalan kısımlarını nakletmekle iktifa edeceğim

1. Avcılık ve av aletleri:

Bunları da kısımlara ayırabilim:

- a) Kuş avı; b) Hayvan avı; c) Balık avı.

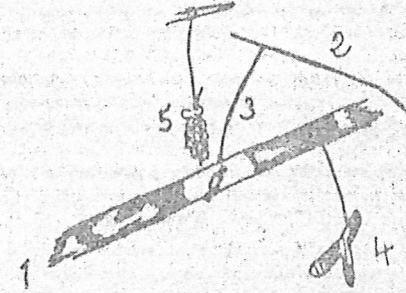
a) Kuş avı: Bunu da iki kısma inceleyebiliriz.

1. Süs için avlanan kuşlar;
2. Yemek için avlanan kuşlar.

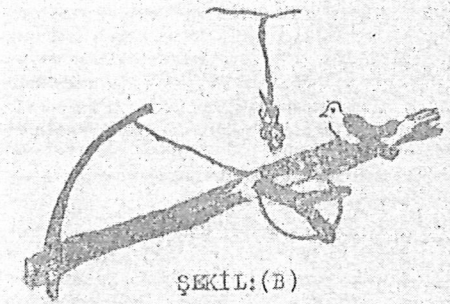
Aslında bizim için enteresan olanlar süs kuşlarını avlama usulleridir.

Avlama usulü I. Tohumlu kendir sapları kesilir ve biraz kurutulduktan sonra 8 - 10 ar bir arada, tohumlu kısımları kırnapla boydan boya bağlanır. Ayrıca; 30-35 cm. uzunluğunda parmak kalınlığında tındık değnekleri hazırlanıp 1.5-2 cm. ata ile çaki ile kesmek suretiyle yerler açılır. Buralara evelece hazırlanmış kollar takılacaktır. Kollar şu şekilde hazırlanır: Atın kuyruğundan koparılıp 30 ar cm uzunluğunda toplanır. Ortadan kıvrılıp kıvrıldığı yerde bir göz bırakmak suretiyle

üstünde ayakta durarak, bazan düğünün üstüne iskemle koyup ona (ki bu nadirdir) veya doğrudan doğruya düğüne oturmak suretiyle sürülür.

ŞEKİL: (A)

ŞEKİL: (B)

Avlama usulü: VI

büküldür ve üç kısım da döğümlüdür. İşte bunlar değnekte dizildikten sonra; bıraktığınız göz vastasıyla idam iplerindeki düğüm gibi düğüm yapıp ve bu da kendir bağlarına üstüne kırnapla bağlanır. Alet hazırdır. Mül. sait bir yere yerleştirmek lazım. Bunlar bazan ağların tepesinde dallara takılır, ekseriya da 4-5 m. dallı kızıl ağaçlardan kesilir, ortadaki dalları 70-80 cm. dışardan budanır. Üst dalları yapraklı bırakılır. Budanan kısımların uçlarına hazırladığımız aletler takılır ve meydan bir yere dikilir.

Saka kusu v.s. kendir tohumunu pek sevdiler. Geçerlerken bunu görürler ve hemen oturup gagalamaya başlarlar. İşte o sırada kulların döğünlerine ayakları takılır ve tutulurlar. Buraya kuşların gelmeleri için önce tutulan kuşlar kafese konur ve buralara asılır.

Onlar ötünce seslerini işiten kuşlar sürü halinde gelip sarılırlar.

Avlama usulü II. Yine kendir vasıtasıyla olur. 1 m. boyunda meydan bir yere direk dikilir. Bir de ağ hazırlanır. Bu ağ direğin üst kısmına o şekilde yerleştirilecek ki; alt kısım kapalı, etraf kapalı, yalnız üst kısım tamamen açık bir torba şeklinde olur. İçine de tohumlu kendirler konur. Kuşlar bunu görüp gelirler ve öteden beriden dolaşıp nihayet üst kısım, dan girerler. Çocuklar hemen etraftan seslene, rek koşurlar. Kuş hemen kaçmak ister, fakat etrafı ağla çevrili olduğunu göremez. Geldiği yolu da bulamaz. Kapanır kalır.

Avlama usulü III. Yine kendirden faydalanıyor. Derinliği az olan tabansız bir sandık alınır. Kuşların çok geçtikleri bir yerde bu sandık (dik dörtgenler prizması) kapaksız tarafta altına olmak üzere yere bırakılır, içine tohumlu kendirler v.s. (yemler) konur. 25-30 cm. uzunluğunda bir değnek daha alınır ve bu sandık kaldırılır, destek yapılır. Ortasına 15,20 m. lik bir kurnap bağlanıp ucu gizli bir yerden tutulur. Kuşlar gelip içeri girecek yemleri yer, lerkem ip çekilir, destek düşer, kuş kapanıp kalır. Bazen bu sandık kenarları çatalarla çalılıp ağ gerilerek te yapılır.

Avlama usulü IV. Birinci usulde hazırladığımız at kulların, bu sefer dik dörtgen şeklinde bir tahta üzerinde çivi ile açtığımız 2 şer cm. aralıklı deliklere düğüm kısmını sokup odun çivilerle çakar ve tespit ederiz. Sonra aynı ötede yaptığımız gibi (idam iplerindeki bağ şeklinde) bağlar yaparız. Buna -- donatmak -- denir.

Hazırladığımız tuzak ekseriya kıym kullanılır. Etraf karlarla örtülünce tahtanın üstüne yem serpilir (bilhassa mısır unu) ve dam altlarına falan bırakılır. Serge kuşları yemlemek için hemen uçurlar. Tahtanın üstünde dolaşırken ayakları kıl çemberine takılır, çekince sıkılır ve bağlanıp kalır.

Avlama usulü V. Yine kıym serçeleri avlamaya yarar. Buğday sapları veya eğrelti ile üçgen prizma şeklinde kulübe kurulur. Kulübenin müsait tarafı açıktır. Karşı tabanında 35-40 cm. kenarlı kare şeklinde bir delik bırakılıp diğer yerler kapatılır. Açık bırakılan yere ise torba şeklinde öne doğru uzatılarak ucu bağlanır. Ön kısım ise karenin kenarlarına, açık yer bırakmadan bağlanır. Tabii kar yağınca bu kulübenin içine yığılmayacaktır. Yem

arıyan kuşlar hemen oraya toplanırlar. Bunu bekleyen kimse hemen açık kısmın ağzına koşar ve seslenir. Kuşlar diğer taraftan kaçmak isterler. Tabii herbiri ağır torbasına dökülürler.

Avlama usulü VI. Bu usulün anlatılması belki karışık olacağından bir de sematik şeklini vermeyi faydalı buldum.

Şekil a. da görüldüğü gibi 1 No. lu değnek hazırlanır. Ortası deliktir. 1 m. uzunluğunda falan olur. Çalıların arasına yerleştirilir. Yine şekilde görülen 2 No.lu değnek çalılarından veya ağaçların dallarından müsait biri seçilip kullanılmıştır. Yay vazifesini görür. 3 No.lu görülen kurnabimsi iptir. (Ekseriya o mahalde yapılan kendir ipliğidir) Ortası düğüm lü bir ucu yaya diğer ucu ise 1 No.lu değneğin deliğinden geçirilip bir ince çöp bağlanmıştır. Alet tamamdır, fakat kurmak icap eder. Şekil (b) de görüldüğü gibi şekil (a) daki 4 No. lu çatal değnek iplik çekilip düğümlü yeri çekince sokulur (fakat gayet hafif tutturulur) ve yay çekince düğüm dayandığından tutar. İpliğin düğümünden bu tarafa düşen kısım tertibatımızın ön kısmına düşüyor, ipliğin çöpe bağlandığı yerde küçük bir göz yapılmıştır. İşte bu göz vasıtasıyla (at kuyruğu vasıtasıyla yaptığımız tuzaklardaki gibi) ilmek yapılır ve şekil (b) de görüldüğü gibi hazırlanır. Şekil (a) daki (5) No.lu görülen kuş yemlidir. Kuş, buna bizim (4) No.lu değneğe oturmadan uzanamaz. Değneğe oturuncu, hafif tutturulduğundan düşer ve yaptığımız ilmekle kuşun ayağı tutulur. Zira yay değnek düşünce ipliği çelmıştir.

Avlama usulü VII. Son olarak ele aldığımız bu alet ancak kuşların sürü halinde göç ettikleri zamanlar kullanılır. Büyük bir ağdır. Boğaz gibi geçit yerlerine kurulur, ağ yere tamamen inmez ve yukarı doğru kıvrılır, o zaman torba şeklini alır. Kuşlar gelip geçecekleri zaman ağı çarparlar. Hemen geri dönüp kaçmayıp kapahtarını yavaş yavaş vurup aşığıya doğru inerler. O zaman da alt kısımdaki torbanın içine girmişlerdir ki daha kaçamayıp yakalanırlar.

Böylelikle en çok benimsenen ve tam olarak müşahede edebildiğim sıs kuşlarını yakalama usullerine son verip, yemek için avlanan kuşların tutulma ve vurulma usullerine geçiyorum.

Necmettin GİRTLİOĞLU

"Bayburtlu Zihni, (*)

Yazan: Cahit ÖZTELLİ
Mersin Lisesi Edebiyat Öğretmeni

Son devir edebiyat meraklılarının dikkatini çeken Bayburtlu Zihni, ölümlünden çok sonra şöhreti genişleyen talihi bir şairdir. Bütün edebiyat tarihleri ve antolojilerde yer alır. Bunun sebebi, ne onun divanı ne de diğer eserleridir. Mahdut sayıdaki koşmaları, bilhassa bestelenmiş olan (Vardim ki yurdundan ayak göçürmüş) mısralar ile başlayan koşmasıdır. Hakikaten içli bir san'at bediisi olan bu koşma, Zihni üzerine dikkati çekmeğe kâfi gelmiş ve şair hakkında yapılan yayımlar daima ilgiyi çekmiştir.

Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, 22 sene önce eski harflerle yayınladığı "Bayburtlu Zihni"yi bu defa bazı ufak tefek ilâvelerle yeniden bastırıldı. Bazı mecmua ve antolojiler dışında, şair hakkında geniş bilgi veren yalnız bu eserdir. Birinci baskısını göremediğim (Bayburtlu Zihni) aradan geçen uzun senelerden sonra yeni bilgiler ve vesikalarla birlikte, ney, redilmemiş koşmalarıyla veya hiç olmazsa muhtelif yerlerde çıkmış olanlarını ihtiva edecek ümit edildirdi. İtiraf etmek lâzımdır ki, birinci tab'a ilâve olarak ehemmiyetsiz birkaç not ve birkaç koşmadan başka bir yeniliği bulunmayan eser hakkında burada ancak aşağıdaki cihellere işaret edilecektir.

Kitap matbaaya verildikten sonra bir defa bile tashihlen geçmemiş veya pek acemi bir el tarafından gözden geçirilmiş olduğundan baştan başa mürettip hataları ile doludur. Bazıları da oldukça ehemmiyetlidir. Meselâ 17. sahifedeki not 2. 18. sahifeye geçince bu sahifeye alt bir not unutulmuştur. Aynı sahifenin başındaki satırlar mânâyı kaybedecek surette karışmıştır. Yine artık her meraklı tarafından bilinen ve bu sebeple kere içine alınmasın lüzum kalmıyan cökük kelimesi mütemadiyen (Conk) olarak geçmektedir. 82. sahifedeki karıştırmada koşmaların numaraları yanlış olduğu gibi, 113. sahifedeki nota da aynı hatada ısrar ediş herhalde müellife ait olmalıdır. Öyle görülmüyor ki müellif ikinci baskıda Zihniye karşı duyduğu eski alakayı kaybetmiştir. Eserin sonundaki (ilizar) rağmen sık sık teker-

(*) Fındıkoğlu Ziyaettin Fahri: Bayburtlu Zihni - Bayburt Kültür ve Yardım Cemii. yeti yayımlarından, 1950 - İstanbul - Fl. 300 kr.

rür eden bu nevi hatalar affedilir gibi değildir, ciddi bir eserde bu gibi fahiş hataların bulunuşu üzücüdür.

Birinci baskıdan sonra yapılan halk edebiyatı tetkikleri de gözden geçirilmediği için eserde yine bazı hatalar olmuştur. Zihni'ye nazire yazarlar arasında zikredilen Tokatlı Geday'ın son tetkiklerle Beşiktaşlı olduğu anlaşılmıştır. Malûm olduğu üzere biri 17. diğerleri 19. asırda olmak üzere üç Geday (Kayserili ve Beşiktaşlı) vardır. Sayın müellif ih. tıyath bir dil kullanmakla beraber bu ciheti kontrol için belli bir iki mehaza bakmak zahmetine katlanmamış.

Zihni'yi taklit edenler incelenirken bir de şairin taklit, tanzir veya hiç olmazsa muhtelif bakımlardan te'siri altına girdiği şairleri gözden geçirmek yerinde olurdu. Bizce Zihni kendisini hiçbir zaman bir halk şairi saymamış. Köprülü'nün de dediği gibi, Zihni'nin aruz ile yazılmış bütün şiirleri muvaffakiyetsiz ve acemi birer taklitten daha ileri geçemez. Bir divan şairi olarak tanınmak istediği halde tarihînin garip bir cilvesiyle, saz şairi olarak şöhret kazanan Zihni, bunu hece vezniyle ve aşık tarzında yazdığı mahdut manzumelere borçludur. Esasen onu, klâsik şair olmağa aşen bir saz şairinden ziyade, arasıra aşık tarzında çok güzel şiirler yazan bir kalem şairi saymak daha doğrudur. Bu mütalâalar pek yerindedir. Zihni, kendisini daima bir divan şairi saymış ve fakat meşhur halk şairlerini okumuş olduğundan arada sıra o tarzda yazmağa heves etmiştir. O halde acaba kimlerin tesiri altında kalmıştır? Bu cihet de araştırılmağa değer bir konudur. Küçük bir himmet, onun Aşık Ömer, Gevheri gibi saz şairlerinin tesiri altında kaldığını gösterecektir. Belki biraz zahmetlice olan bu cihet ihmal edilerek Zihni'yi gerek divan, gerek saz şairliği vâdisinde birinci sınıf, fakat gayretli güdülmüş, ilmi ve ciddi bir eser için lüzumlu olan bitaraflık gösterilemiştir. Belki de bunda sayın müellifin hemşehrisine karşı duyduğu hayranlık âmîl olmuştur. Bu yüzden diğer noksanları yanında eser bir medhiye hissinin vermedir.

Şairin ölüm tarihi (29. sahifede) eski harflerle not olarak kaydedilen mezar kitabesinden başka yerde metne alınmamıştır. Bu da oku-

İKİ YILLIK ÇALIŞMANIN SONUNA YAKLAŞAN

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Birinci cildini tamamlamak üzeredir.

Okuyucularımızın, dergilerini güzel bir şekilde muhafaza etmeleri için müessesemiz tarafından, 24 sayılık bezden zarif ve sağlam cilt kapakları hazırlanmaktadır. Gelecek sayımız da çıktıktan sonra, maliyet fiatı üzerinden satışa arz edilecektir.

A Y R I C A

Gelecek nüshamızdan itibaren dergimiz, «Resimlerle Folklor ve Etnografya» çalışmalarına sayfaları arasında geniş bir yer ayırarak, resim altları Türkçe ve İngilizce olarak izahlı bir şekilde verilecektir.

İDEALİMİZE HİZMET ETMEK İSTİYORSANIZ, «TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI» NA ABONE OLUNUZ. ABONE BULUNUZ....

yeniyü müşkölâta sevkenen bir noksandır. Kitabı yeni harflere çevrilsé idi, gençler için faydalı olurdu.

Zihni, bir halk şairi olarak tanındığından elde edilen bütün koşmaların bilhassa alınması şarttı. Müellif bu bahiste de yeni bir şey vermemiştir. Anlaşıldığına göre vaktiyle, birinci tabandan sonra, dostları tarafından kendisine verilmiş olan yedi koşma ilâve edilmiştir. Halbuki, kısa bir araştırma, şimdiye kadar neşredilmiş daha bir kısım koşmaların esere alınmasına hizmet edecekti. Meselâ Sadettin Nüzhef'in (Halk Edebiyatı Antolojisi) ile Köprülünün (Türk Saz Şairleri Antolojisi) nde dört yeni koşma vardır. Daha kimbilir başka eser ve dergilerde ne kadar koşma yayımlanmıştır. Hele sayın müellifin dostlarında kayıtlı bu-

lunduğunu söylediği koşmalar da alınsa idi, pek güzel olurdu. Eser bu cihetten de ikinci tabıda eksik kalmıştır.

Nihayet her bahsin sonunda konuyu tüm olarak gözden geçirip bir hükme varmağa çalışıldığı halde âdeta mütereddit bir ifade ile pek sahilî bir sonuca varılmıştır. Yirmi iki seneye evvel için belki bu cihet te şayanı kabul olabilirdi. Fakat bugün memleketin her tarafında oldukça geniş tetkikler yapılmış bulunmaktadır. İleride yapılacak yeni tabıda bu cihetlerin tamamlanmasını bekleriz.

Zihni'yi gençlere de tanıtmak suretiyle gösterdiği bu himmetten dolayı müellife ve basırcılara teşekkür etmek bir borçtur.

Cahit ÖZTELLİ

Müzik:

TÜRK HALK MUSİKİSİNDE Çok Sestlilik Meselesi

— II —

Yazarı: Sadi Yaver ATAMAN
«Türk Halkbilgisi Derneği» I. K. Üyesi

ALÇAK CÖVÜZ DALLARI (Örnek I)

giris (Saz)

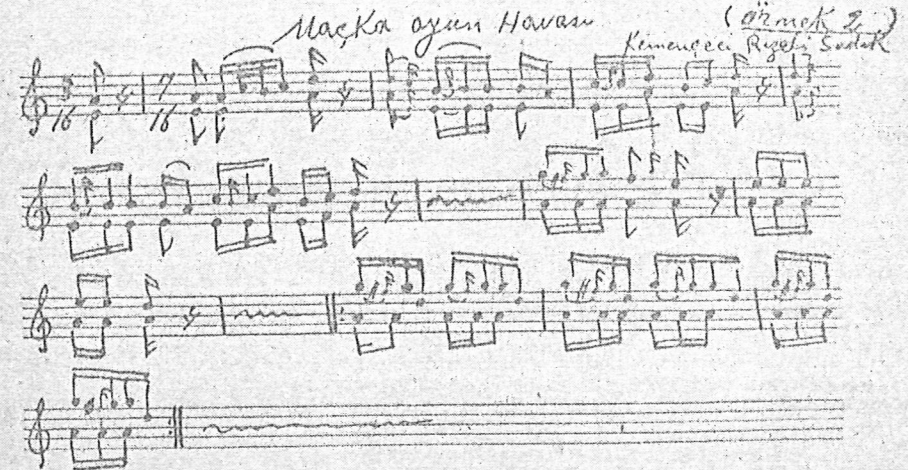
2 — Aralıklı sıra yürüyüş ve çift gidişlere ait verdiğim örneklerden biri, Bağlama üzerinde (Düzeni aşağıda gösterilmiştir) 1926 yılında Safranboluda 70 yaşında göçebe Türkmenlerden Yıldırım Çavuşdan, diğer ikisinden biri Rizeci Kemenceci Sadıktan (Ahmet Adnan Saygunun Rize, Artvin, Kars havâlisi Türkü, saz ve oyun-

ları 1937 İstanbul Numune Matbnası sahife 13 Maçka oyun havasından parçalar), diğeri 1932 yılında Karadeniz Ereğlisinde Sürmeneli Dilaver'den alınmıştır (Örnek I, örnek 2, örnek 3).

3 — Muhtelif seslerle söyleme an'anesi (Seğmen ve Yüzük oyunları) musikilerinde da-

Maçka oyun Havası (Örnek 2)

Kemenceci Rigel, Sazlık

450

451

(ÖRNEK 3.)

ha açık şekilde görülmektedir. Bu oyunlarda ki çağrışımlar aşağıda örnekleri görülecek olan ses çokluğunu (Notalarda yanlışlıklar görürülse bunlar aynen tesbit edilmiş olup dökümanter mahiyetini bozmamak için böyle yazılmıştır) yapan gruplar âdetâ vazitelendirilmiş gibidir. Şeymen musikileri hakkında bir fikir verebilmek için Şeymenlerin teşkilât, âdet ve oyunlarını da bilmek faydalı olacağından bu topluluğun teşkilâtı hakkında (Türk Folklor A-

raştırmaları) nın 3. sayısında çıkan yazımızı lütfen okuyunuz.

Aşağıda örneğini verdiğim Şeymen yürü, yürü ve oyun gösterilerine ait Musikideki çok sesli yapıda pek tabii olarak muntazam armoni ve kontrpuvan hareketi yoktur ve esasen aramak ta doğru değildir. Çünkü bunları yapan nihayet köylü musikicilerdir.

(Devam edecek)

S. Yaver ATAMAN

Serbes (BozLUK ve Ya Mani şeklinde "Recitati" u ajz) (Örnek 4)

Araştırırken;

Bekçi Baba Destanı

— II —

Müstensihi: Naci KUM
Adana Müzesi Müdürü

YALILAR

1
Geliyor eyyamı bahar
Elmek ister keşliğüzar
Sahra safası hoşcadır
Cana ferahtır âşikâr

2
Sevîr yerin peylhyelim
Zevkû sefa eyleyelim
Yalı sevir müferrihtir
Yalıları söyleylim

3
Üç çift yağlı piyade
Unvan edelim deryade
Azm edelim yaran ile
Olmamın kesel arada

4
Üç müshap yaran ola
Mahflec yer seyran ola
Binelim yağlı kayığa
Kayıklarında can ola

5
Görüle cümle levazım
Soura deme su da lâzım
Telliştir seyrin ahvâlî
Size anlatmak ne lâzım

6
Kurşunlu mağaza mumhane
Kireç kaptısı Topbane
Gayet ile müferrihtir
Zevk bahşeder insane

7
Geçnee çöpçü İmanı
Fındıklıda kıl seyranı
Bir çeşme yapılmış hakka
Kabaşta yok akram

8
Dolmabahçenin havası
İnkâr olunmaz safası
Gayet ile nazik yerdîr
Cem olur bay ve gedâsı

9
Var sarayı şehinşahi
Beşiktaşın doğru rahi
Mevlevihanede dersin
Dedeler giyer külâhi

10
Ortaköyde hoşca düşmüy
Camisi gayet yakışmış
Defterdar burnunu geçip
Kayığın aklı şaşmış

11
Kuruçesmede durulmaz
Arnavudköyü sorulmaz
Akıntıda çık yedeğe
Kayıçsana dartılmaz

12
Hasan kalfa anda Bebek
Kayıç çekmekte kürek
Kayalarda varup çıktık
Yedek çektik Hisaradek

13
Hisarda eyle seyranı
Eğlenür adamın canı
Şeytan akıntısın geçüp
Ötesi Baltalımanı

14
Eğlenüp anda kıl safa
Kürekçiler çekdi cefa
Emirgün oğlu sarayı
Bekçisi deli Mustafa

15
İstinye körfezin dolaş
Yeniköyde elme savaş
Tarabyada eğlenemez
Var Büyükdereye yanaş

16
Büyükdereye Sarıyar
Üst yanındadır Hisar
Rumelinin yalıları
Burada buldu karar

17
Kayıçsı der ki yelken aç
İşte geldik boğazı seç
Çörünür Kavak Hisarı
Seyredelim karşuya geç

18
Hisarda eyledik demi
Kavakta yanaşır gemi
Macar bahçesi görünür
Def olur adamın gamı

19
Unu başı değirmanı
Hünkâr iskelest yanı
İncirli de müferrihtir
Çubuklu da cana safa

20
Kaulıcanın var safası
Hoşca düşmüştür edası
Bahari körfezi dahi
Çekmekte daima yası

21
Hisar ile küçük Göksu
Hiç adamda koymaz kaygu
Kandilli de nazik yerdîr
Etrafını kıl cüstîu

22
Kandilliden Yanıköyü
Kuleli cümleden iyi
Bir ağaca bağlanmışlar
Anda vardır bir kör ayı

23
Çengelköyünde kıl karar
İstavrozda acep ne var
Kuzguncuğu neyleyelim
İdelim azmı Üsküdar

24
Üsküdarın Şemspâşa
Kayıklar bakar başa
Kavak gayet müferrihtir
Öte yanı Haydarpaşa

25
Yalıları ettim temam
Sözümüze var mı kelâm
Bahşîsî varın alınız
Düacıyız suphileşam

RAMAZAN ZAHİRESİ

1
Yufka bağırn ezdi beğçi
Dünyasından bezdi beğçi
Ramazan zahiresini
İlkbahardan düzdü beğçi

2
Bin bir dirhem odun aldı
On üç dirhem sabun aldı
Bin ikiyüz onbeş dirhem
Kömür dahi satın aldı

3
Bekçi davrandı merdâne
Seğirtti vardı merdâne
Ramazan pirinci aldı
Binüeyüz ellî bir tane

4
Bekçi hastayken sağıldı
Bekçinin haresi çoğaldı
Börek ile yumurtaya
Üç dirhem bir denk yağ aldı

5
Bu gece bekçi doymadı
Kavli flline uymadı
Yirmi üç tane badem
Fıstık üzümü saymadı

6
Zayı olmasın emeği
Bekçinin budur yemeği
Onbir tane idi saydım
Nohut ile merclmeği

7
Bekçinizi sanma hizan
Her gece kaynatır kazan
Benim gibi çeşebdir
Bekçinin arzını bozan

8
Mahalleden kaçmış bekçi
Dünyasından geçmiş bekçi
Bu gece bir hurma ile
İftarını açmış bekçi

9
Eyligini gördüm hele
Hıveyleyip almamı dile
Bir zararını görmedim
Her gece gezerim bile

10
Babınıza köle geldim
Bekçi ile bile geldim
İnsanımın ümidile
Pâyına yüz süre geldim

K Ü T Ü P H A N E

1
Etelim size nıdayı
Güş edin taze edayı
Kütüphaneyi söyleşün
Dinleyin bekçi Gedayı

2
Her köşeye erdi nida
Toldu cihana bu seda
Hazretî Sultan Mamudun
Bir günün bin etsün Hüda

3
Yoktur bakası dünyanın
Kuluyuz gani Mevlânın

Yedi iklimde söylenen
Namıdır âli-İ Osmanın

4
Âli Osmanın şevketi
Yoktur nazirî devleti
Dört köşede medh olunur
Kütüphanenin zineti

5
Zineti dehre saldı fer
Vasfa sezadır serteser
Ayasofya camline
Eyledi bir âli eser

6
Etrafında dolapları
Kıtapla dolu her yanı
Ortasındaki dolapta
Gösterdi üstad hüneri

7
Evvelâ gör kapusunu
Sonra seyret hepisini
Bir kafes kim yok naziri
Var mı görmüş yapısını

8
Öyle bir zinetli makam
Görmemiştir hasile âm
Cümle dıvarları kâşi
Tuğrayı şahide nizam

9
Asılı birtane etmas
Seyretli anı cümle nâs
Hak bu kim oldu cihana
Bu revnak ile hasülhâs

10
Tahtı şahî revnak vermiş
Bir al püşide örtülmüş
Hazretî Sultan Mâlmudun
Ol makam mesnedî olmuş

11
Her trabzan sadefkârî
Babalar altından sarı
İki tane çifte vavlar
Dediler albından kârî

12
Kubbesinde yok bahane
Cümle etraftı şahâne
Tahsin anın nakkaşına
Bir eser kodu cihana

13
Muvaffak eyledi Allah
Hayr olur makbul indallah
Seyredüp kütüphaneyi
Her gören dedî masallah

14
Vasfında acizdir dilim
Yazmağa varmadı elim

Eğer dilerse bahşışi
Ağalardan niyaz edelim

SANDAL BEDESTANI

1
Bu sözüme yok bahane
Gelmemiş mislim cihana
Ey benüm devletli ağam
Düşti yolum Bedestana

2
Bekçi bu yerde kalınur
Bedestende medh olunur
Yedi iklim dört köşenin
Metâi anda bulunur

3
Gelür âlâsi, ednası
Odemde olur duası
Cümle kumaşlar içinde
Medh olunur su ditası

4
Fetvasını verdi Nâmi
Ben de eyledim hesabı
Sakin gönülünden çıkarma
Atlas ile zencir payı

5
Dellâl hesap eder pulu
Kırk yarıyor her bir kılı
Can ve gönülden makbuldur
Helâlile kapu kulu

6
Komşularım yatur uyur
Sabah yakın karınım toyur
İşte hazır geldi taam
Geç başına turma buyur

7
Bekçi sen etme edayı
Komşular eyley atayı
Bekçiye assalar harî
Bayramın Telli Hitayı

8
Gördüm neler vardır dahil
Seyrine giderim gâhî
Yine yabana atılmaz
Peşmi ile ören şahî

9
Derdî mend bekçi biçare
Başladı her şeyde zâre
Anlarda daim bulunur
Tutî yeşilli sof hare

10
Bekçi bu sözde kalalım
Bahrî ummana dalalım
Bekçi askı dîbâ ister
Bir sandala sulh olalım

(Devâmı var)

Eğitiler:

Naldöken Tahtacıları

NEVRUZ VE HDIRELLEZ

IV

Yazan: Rıza YETİŞEN

NEVRUZ

Sultan Nevruz eski martın dokuzuncu günüdür. O günün sabahı erken kalkılır. Bir bayram havası vardır; herkes en iyi elbisesini giyer; tras olur, süslenir, püsenirler. Gençler ve çocuklar alı pullu elbiseleriyle, bilhas, sa dikkatli çekerler. Ev kadınları yiyecek işleriyle meşguldürler, her ev horantasına (1) göre yumurta kaynatır. Günün en önemli yemeği kızıl yumurtadır: soğan kabuğu sarı renkli, gangülüz (2) veya gelinalı (3) çiçeği kırmızı renkli, ve diğer bazı otlarla başka renkler temin ederler, böylece renk renk kınalı yumurtalar yapılır. Herkes çocuklarına birer ikiser üleştirir. Börekler, tatlılar, katmerler yapılır. İşini bitiren horanta her şeylerini alıp mezarlığa giderler. Çocuklar çoktan oraya gümüşlerdir. Herkes kendi ailesinin mezarları başında yer alır. Komşu mezardaki ailelerin erkekleri, üçer beşer bir araya toplanırlar. Çocuklar, ellerindeki sepetçiklere konmuş altı yeşilli yumurtaları, sağa sola koşuşup oynayırlar. İl tiyatrının anlatığına göre, eski zamanlarda yumurta boyama âdeti yokmuş, sonradan çıkmış; çok yakınlarındaki rum köyünden öğrenilmiş olabilir.

Kadınlar, kendi mezarları başında ocaklarını yakarlar; kocalarına kahve, çay ve yiyeceklerden götürürler. İşlerini bitiren kadınlar da kendi aralarında toplaşarak birlikte yer, içler, eğlenirler.

Arada bir 'GELİVERİN UŞAKLAR (4) HAK ÜLEŞTİRİYOM (5) HAA...' diyen bir kadın sesi duyulur. Bütün çocuklar oraya koşuşurlar. Elinde bir tabakla ayakta duran kadın, her gelene biraz bir şey (tatlı, börek, cerez, meyve, ve daha ziyade ölüsünün en çok sevdiği şeyden) verir. Çocukların bağışarak koşuşma-

(1) Horanta = alle efradı.

(2) Gangülüz = gelinelğe benzeyen bir çiçektir. Kırmızı, ak, mavi pembe olur.

(3) Gelinalı = gelinlik.

(4) Uşak = Çocuk.

(5) Hak üleştirme = hisseyi dağıtmak, takdim etmek.

Köy mezarlığından bir köşe.

ları, evvelâ ben alayma diye kadının üzerine saldımaları, tabağı elinden alıp kağımaları, günün zevkini bir kat daha artırır. Kadın, erkek, genç, ihtiyar akşama kadar yer, içler, eğlenirler. Bazan gençlerin içki içip türküler çağurdıkları, çalgılar çalıp oynadıkları da olur. Hiçbir an matem havası esmezse de, eğlence de fazla ileri de gitmezler. Bir zamanlar hiç eğlenti yapmazlardı; mensiyeler okurlar, ağıtlar ederlermiş. Bu gün bile arasına ağlamalar işitilir; ağıtı kadınlar yapar; içlerinde herkesi müteessir edebilenleri vardır, erkeklerin bile gözleri yaşarır.

İhtiyarlardan bazıları bugünün Hz. Ali'nin doğduğu gün olduğunu ve onu kutladıklarını, bazıları da ölüleri vedirip, içirip, eğlen-dirmek için toplaştıklarını ve ulu bir gün olduğunu izah ederler. Ne şekilde tefsir edilirse edilsin, köylü için tam bir bayram günüdür. En çok eğlenenler çocuklardır. Onların en büyük 'uçurtma günü' de bu gündür. Uçurtmanın adı burada BAYRAK'tır; altı köşeli uçurtma bilmezler; hep armudî şekilde yaparlar. Bunun mühim bir sebebi var; altı köşeli bayrak havada hareketsiz, sadece süzülerek dırur. Balbükî armudî bayrak, havada birçok zevkî, akrobatik hareketler yapabilir. Bayrak uçur-

365

455

Aşık Cevri ve Hikmeti

KONYANIN MEŞHUR SULUKAHVESİNDE BİR KARŞILAŞMA

Yazan: Mehmet ÖNDER
Konya Müzesi Asistanı

19. üneü yüzyıl sonlarında, Konyanın yetiştirmiş olduğu iki halk şairi vardır. Bunlardan birisi (Aşık Cevri), diğeri (Hikmeti) dir. Mahallinde elde ettiğimiz bilgilere göre, Aşık Cevri, Konya'da doğmuş, Özdemir medresesinde biraz tahsil gördükten sonra, Konya civarındaki Sızma köyüne imam olarak gitmiş, bu köyün suyu ve havasının güzelliğine doyanıyarak orada yerleşmiş ve evlenmiştir. Aşık fi-kirli, ileri görüşlü, hoş sohbet bir halk şairi

mak oldukça maharet isteyen bir işti; bu alanda seçilmiş delikanlılar vardır. Bayraklarla ekseriyetle ALDIRTMAÇ oynarlar. İki kişinin uçurtmalara havada yaptıkları mücadeleye aldırmaç derler; daha usta olan bayrakçı, diğeri'nin bayrağını kuyruğundan yakalatarak muvazenesini bozdurur ve fırl fırl döndürterek yere düşürür. Adam boyunda ve organla uçurulan bayraklar yapanlar olur.

Bugünün neşesi gece de devam eder. Gurup gurup evlerde toplanıp yer, içer, eğlenirler. Bugün, tabiatın insan, hayvan ve nebatlara bahşettiği pek canlı bir mevsime rastladığı için, diğer bayramlardan daha bile neşeli geçer ve yalnız bir gün olması insana TADI DAMA-GİMDA KALDI, dedirtip durur.

HİDİRELLEZ

Hidirellez, bu köyde değerini ve eski çekim kaybetmiş vaziyettedir. Gayet basit bir tören yapılır: sabahleyin güneş doğmadan ka-dınlar ve daha ziyade kızlar kirlara çıkarak rengârenk çiçekler toplarlar, bunları evlerin sokak kapılarına asarlar, ve kendileri için di-ğleklerde bulunurlar. Giyinmek, yemek içmek, hattâ tutil bile yapmazlar. Fevkalâdeliği olmu-yan bir gündür. Eskiden, bu günden başlanı-rak bütün yaz müdehânce, kasım'a kadar, va-kit vakit, bütün köylü kurbanlar keserlermiş. Sımdı tek tük kurban kesen oluyor. İzmir'in diğer iştaeri köylerinde bu günü daha güzel bir şekilde kutulayanlar vardır. Sırası gelince o köylerde enteresan bulduğum olayları da yazmaya çalışacağım.

Rıza YETİŞEN

idi; 74 yaşında iken 1895 yılında çıkan bir ko-lere yüzünden Konyada vefat etmiştir.

Hikmeti'ye gelince, bu şair de Konyada doğ-muştur. Asıl adı Mehmet'tir. Güzeli saz çalar, irticalen çok güzel şiirler söyler, Konyaya ge-len aşıklarla, imtilhan olurmuş. Bu şair de Aşık Cevri'den biraz sonra 1330 yıllarında Konyada vefat etmiştir.

Konya'nın Mevlâna Dergâhı'nın batı yö-nünde bir meydan, meydanın ortasında da bir şadırvan vardı. Bu şadırvanın üstünde, ekseri-ya saz şairlerinin karşılaştığı, atıştığı (Sulu Kahve) tesmiye edilen bir de kahve mev-cuttu. Elimizdeki cöngten anlaşıldığına (1) gö-re, 1893 yılında Aşık Cevri ile Hikmeti bu kahvede buluşmuşlardı. İlk önce Aşık Cevri sö-zel başlamış:

Aşk babına gangi yönden dahilsin
Güzellerden ferman aldın hoş musun?
Bu âlemde acep niye malsin?
Tolu musun, yoksa kuru hoş musun?

Boyun eğdim güzellerin şahına
Gönül düşkün vech-i enver mahına
Anın için düştüm gurbet rahma
Aşk bahında bilinem bana eş misin?

CEVRİ der ki usanmışım gezmeden
Kalem alıp nice kaş, göz yazmadan
Bir aşıkım indim geldim Sızmadan
Tatlı şeker, yoksa kaya, taş mısın?

Hikmeti bu sözden alınmış olmalı ki der-hal sazını kucaklamış, hem çalmış hem de şu güzel (deyiş) i söylemiş:

Aşık baba eğer aşkım sorarsan
Yurd aşkıdır, aşkım benim ezeli,
Sen aşkım güzellerde ararsan
Yurdsuz kanda görürsün sen güzeli?

(1) Konyada Emekli Öğretmen İbrahim Aezl Kendi'de bu cöng mevcuttur. Biz bu cöng-ten istifade ettik.

Yüreğim Atıptır Tandırdaki Herif Gibi

Yazan: İhsan HİNÇER

Bir varmış bir yokmuş, deve delâl iken, pire hammal iken bir karı koca varmış. Kadın namuslu mu namuslu geçinir, namus sözünü dilinden düşürmezmiş. Günlerden bir gün, ko-cası yorgun argın eve geldiği zaman saçlarını yolmaya başlamış:

— Aman efendicğim, demiş, bugün az da-ha sıkıntımın ölüyordum, namusuna bu ka-dar dikkat edeyim de bir erkek köpek bür-güme (1) sürtülüp geçsin hal. Bu, benim gibi namuslu bir kadın için leke olur. Bir daha bu bürgüylü kullanmam. Git, bana yenisini al da için rahat etsin.

Kocası düşünmüş taşınmış, böyle namuslu bir avradı olduğu için göğsü kabarmış. Ona hak vermiş. Hemen ertesi sabah o bürgüylü aldığı gibi sokağa fırlamış. Yolda bir arkada-sına raslamış. Meseleyi anlatmış. Arkadaşı gün görmüş, tecrübe sahibi bir adammış:

— Çok iyi, demiş, karına bir şey demiyo-rum; fakat benim böyle fazla namusluluk tas-layan kadınlara pek itimadım yoktur; isterken bir tecrübe edelim.

Adam sinirlenmek istemiş, fakat bu işe aklı da yatmamış değil. Hemen orada karar vermişler: Adamın arkadaşı yabandan gelecek kör, sağır bir akraba kılığına girecek, onlara misafir olacak, o gece de kadının kocası de-ğirmene un öğütmeye gidecek!

Koca, o akşam eve elinde yeni bir bürgü ile ve sevinçle gitmiş. Karısına:

— Ertesi gün, demiş, değirmene un öğüt-meye gideceğim, hazırlık gör!

Çirkin sevda dünyaları dar iden
Yurddur çünkü güzelliği var iden,
Yurdsuz sevda insanları hor iden
Ta ezelden ben bu işi ezell.

HİKMETİ der bu bir iz'an değil mi?
Her düşünün kâmil insan değil mi?
Önce vatan, sonra çanan değil mi?
Çok oldu ben bu fikrimi yazatı...

Yurdunu ve vatanını çok seven Hikmeti-nin, Aşık Cevri'ye verdiği bu güzel cevap, Su-lukahve müdavimlerini pek memnun etmiştir.

Mehmet ÖNDER

Aradan bir gün geçmiş. Adam işinde iken eve sakat, kör sağır bir misafir gelmiş. Ka-dın kocasının akrabası olduğunu elindeki bir mektupla isbat etmiş. Daha evvelinden haber veremediğini de işaretlerle anlatmış. Çünkü tat, yani dilsizmiş.

O akşam kadının kocası eve gelip bu sa-kat Tanrı misafirini evde bulunca o derece sinirlenmiş ve bu tanışıklı oyununu o derece yakıştırmış ki, arkadaşı bile şaşırmış. Otur-muşlar, karı koca yemek yemişler. Kadın:

— Yahu demiş misafirimiz de sofraya ça-ğırarsana..

Bu defa kocası köpürmüştü:

— Bir bu eksikti. Bakşana onun dünya-dan haberi yok. Bağırarsan da, çağırarsan da duy-maz. Duvar mübarek! Bizden ne artarsa önüne atıver. Fazla yüz verme. Erken defolsun gi-l-sin. Zaten bir haftadan fazla kalırsa sokağa atı-veririm.

Kadın kocasının bu haline inanmış. Adam, ertesi sabah merkebine iki çuval bugdayını yükleyip değirmenin yolunu tutmuş. Arkasın-dan karısı da derhal hazırlanmış. Giyinmiş ku-şanmış sokağa fırlamış. Erinin en çabuk 5-6 günde döneceğini hesaplamış. Akşam üstü eve yorgun argın dönmüş, yemekler hazırlamış, sakat adamın eline de bir maşraba su ile is-latılmış biraz tandır ekmeği vermiş.

Çok geçmeden güneş batmış. Ortalık karar-mış.. Sokaklardan el ayak çekilmiş.. Kadın süs-lenmiş, püstenmiş, en iyi elbiselerini giymiş, gül suları dökülmüş.. Bir minderin üstüne o-turup dinlenmeye başlamış..

Tam bu sırada kapının tokmağı bir defa vurulmuş. Kadın deli gibi hayata (2) fırlayarak sokak kapısının kol demirini indirip geleni içe-riye almış. Gelen misafir kadının dostu imiş. Elinde bir kargal sucuk, hediyesile beraber gelmiş. Sucuğu kadına vermiş. Kadın alıp iz-bedeki (3) dolabın içine saklamış. Başka bir odaları olmadığını için sakat adamın yanında zevk ve safaya başlamışlar. Yemişler, içmişler, her türlü zevk ettikten sonra adam:

— Allahaismarladık, deyip çekilip gitmiş.. Kadın kocasının akrabasını kontrol etmiş.. Bağırmış.. Seslenmiş. Duvardan ses var, o kadar yok.. Yeniden süslenmiş, Taranmış, gül suları dökülmüş, oturmaya fırsat bulamadan kapı bu-

defa da iki defa çalınmış. Hemen koşup kapıyı açmış. Gelen, kadının ikinci dostu (4) imiş. Onu da içeriye almış. Elindeki hediyesi olan bir kâse yoğurdu alıp yine izbedeki selenin (5) altına koymuş. Onunla da zevk ve safaya başlamışlar. Birbirlerine doyduktan sonra bu ikinci misafirini de yoleu etmiş. Taranmış, boya sırtı sürmüş, raatlığını tazelemiş, Mindierleri tahartmış. Bu defa da kapı tam üç defa vurulmuş. Kadın yine koşmuş kapıyı açmış. Gelen, yine erkek misafir imiş. O da elinde kocaman bir karpuz getirmiş. Kadın onu da alıp izbeye yuvarlayıvermiş. Oturmuşlar, zevke, eğlenmeye başlamışlar. Lâkin bu sırada kapı yine ve şiddetle vurulmaya başlamış. Kadın korkuyla ayağa kalkmış. Kocasının kapı çalmasını fânîmiş. Ne yapsın, düşünmüş taşınmış. Üryan bir halde bulunan misafirini derhal o halde dışarıya sürüklemiş. Sokak kapısının arkasındaki tandırın (6) içine saktlanmış. Üzerine kapağını örtüp et senidini (7) de üzerine koymuş. Adama:

— Sen meraklanma, demiş, kocam odaya girence gizlice elbiselerini getiririm. Minderin altına sokuvermişim. Sen de giyinir savuşur, gidersin.

Sonra da saçını örtmüş, kendisine uyuklu hali verip kapıyı açmış. Kocasını karşısında görünce:

— Yahu, demiş, ne oldu sana, niye erken döndün, merkebe filân bir şey mi oldu? Hayır, sırtı ingallah?

— Bir rüzgâr çıktı gidemiyeceğimi anladım. Sen de evde yalnız başına korkarsın diye döndüm geldim avrat.

Adam sık adımlarla odaya girmiş. Kavil-Testikleri üzere arkadaşına koşmuş, dürtmü-

şözde uykusundan uyandırmış:

— Dayımoğlu, ne yapıyorsun? demiş.

Adam, derin ve korkulu bir uykudan uyanmış gibi salkınmış:

— Aman Halamoğlu, demiş, böyle bir rüya gördüm ki sorma! Sen gider gitmez uyuya kalmışım. Aradan bir hayli zaman geçtikten sonra bir de baktım, inanmazsan bakta gör, üzerime doğru bir yılan gelmeye başladı, nah su izbedeki dotapta ısılı duran sücuk gibi! Ne yapayım, hemen yere içildim, yerden bir taş aldım, nah şu kadar, tıpkı izbeye yuvarlanan karpuz gibi! Kaldırıp yılanın başına fırlattım, yılanın başı böyle ezildi, böyle ezildi ki, etrata sıradı selenin altında duran kâsenin içindeki yoğurt gibi! Vallahi halamoğlu şimdi de yitireğim atıpbatır (8) tandırdaki herif gibi!

Bunun üzerine adam, izbeye inmiş, sücuka karpuzu ve yoğurdu eliyle koymuş gibi yerli yerinde bulmuş. Arkadaşıyla beraber doğru tandıra koşmuş. İçine bakmışlar. Karısının üçüncü dostu tandırın içinde çırılçıplak tır tır titreyip duruyormuş. Ona bir hayli sepa çekip, lurpaladıktan sonra kapı dışarı etmişler. Adam oracıkta gart edip karısını hoşamış. Elini kana bulandıktan kurtulmuş.

İhsan HİNCER

(1) Bürgü = Çarşaf, selme, başa alınca örtülür; (2) Hayalet = Taşlık, ön bahçe, (3) İzbe = bodrum katı kileri. (4) Dost = sevgili. (5) Selen = Sapsız, kupaşsız büyük sepet. (6) Tan, dir = Yere sokulmuş çömlek biçimi geniş yer tırımı. (7) Senit = Et doğramak için kalın ve geniş üstü düz saplı küçük. (8) Atıpbatır = Atıyor. Atıpbatırdaki batır edati yor edati karşılığına müsavirdir.

Türk Folklor Araştırmaları

Senelik abonesi 300, altı aylık abonesi 150 kuruştur.

Yurd-dışı senelik abone 2 dolardır.

Adres değıştirmeler hiçbir şart ve ücrete tâbi değildir.

Basilmayan yazılar talep vukuunda iade edilir.

Adres: Yeşildirek, Sultan mektep sokak, No. 17 - İstanbul

M. SIRAALAR MATBAASI

Nuruosmaniye Caddesi No. 92 - İSTANBUL

1917

